

A CZÍMEK ESZTÉTIKÁJÁHOZ.

Ha ügyes mesterkezekből valamely munka a vizsgáló szem elé kerül, az általános csodálkozást kelt, mint olyan produktum, mely bámulatra ragadja az embert, dicsérvén az alkotó leleményességét, ügyességét és pontos munkáját, mely lehetővé teszi, hogy a kevésbbé leleményesek, ügyesek és körültekintők, az előttük levő példából okulva, ő bennök is feléledjen a szép és nemes iránti hajlam és igyekezzenek azon az úton haladni, melyet nekik világító fényként mutattak be.

Mert igaz ugyan, hogy a lángésznek születni kell, de a mesternek viszont gyakorolni, mert csak a gyakorlat az, mely által a szépet tökéletessé, a tökéleteset nagyszerűvé, bámulatra méltóvá tehetjük.

Az is igaz, hogy manapság misem könnyebb, mint megszerezni a »zseniális« jelt; csak az a kár, hogy az ilyen jelzők osztogatásánál két tábor szokott szemben állni egymással: az egyik, a gondolkodók tábora; a másik, a felületesen ítélők hada. Míg az

egyik rajong a látottakért, a másik nem ócsárolja ugyan azt, de mély és beható bírálatot mond.

És e bírálatával az egyik míg tanít, a másik, felületes elragadtatásában sokat ront a mesterkéz tökéletesedésén.

Csak egy merész terv kell az akczensz-szedőnek is, hogy bámulat tárgya és országos hírű mester legyen. Nem az itt a fő, hogy megfelel-e a valódi ízlés követelményének az, a mit alkotott, csak az, hogy valami merészet, valami eddig még nem látott újat alkosson, hogy az érdeklődést, habár pillanatra is, de lekösse.

Szorosan az akczensziába vágó, azaz a szép előállítására irányul ez értekezésem is, már annyiban, a mennyiben valaki szépészeti szempontból ítéli meg a címek miként való megtörését a sor végén, ha az esetleg két, három vagy több sort ad.

A nyomdai munkák — és itt csak a címek helyes vagy helytelen elválasztásáról lesz majd szó — sehol sem tüntetnek fel olyan csúnya, hogy úgy mondjam, minden szépérzékét lábbal tipró eljárást, mint éppen a címek elválasztásánál.

Sokat adunk például arra, hogy a címek egymásutánjában az egyöntetűség megmaradjon; nehogy valamikép a *cicero mikádó* után *petit Csimborasszó* jöjjön, mert akkor vége minden fáradságunknak, vége az akczensz-szedői hírnevünknek, hanem a *cicero mikádó* után okvetlenül *petit mikádónak* kell jönnie.

Távol van tőlem az a szándék, hogy ne tartsam szépnek az egyöntetű és fokozatos nagyságú betűfajból szedett nyomtatványt; sőt ellenkezőleg, a hol ez lehetséges, kardoskodnám is mellette. De viszont megbotránkozom az ilyen nagy műgonddal össze-

állított munkáknál akkor, ha látom, hogy miként teszi tönkre a nagy fáradsággal megalkotott munkát szépirodalmi szempontból egyik-másik címzésnek a merő véletlen folytán történt helytelen elválasztása.

Mert a címnél nemcsak azt nézzük, hogy az a legmodernebb fajú betűkből tündököljön, hanem hogy az esztétikai szempontból is minden tekintetben kifogástalan legyen.

Ha szedünk valamit, legelsőbben is arra törekedünk, hogy a címsoroknál — ha csak a legvégső szükség nem parancsolja — a sor végén soha se legyenek elválasztó divizek, vagy ha már ezt el nem kerülhetjük, akkor legalább helyesen, értelemszerűen válaszszuk el a szót, nehogy az előálló elválasztással elrontsuk az olvasásnál előálló teljes helyes folytonosságot és ez által, ha másnál nem is, de a gyakorlott szakembernél megbocsáthatatlan hibába esünk.

Manapság már csakis a szakember bírálatától kell tartanunk, mert a nagyközönség az ezernyi ezer kisebb esztétikai vagy szakhibákra úgy sem ad semmit, sőt azt észre sem veszi; neki szép az, ha szokatlan; nekünk szép az, ha egyöntetű és szakszerűen előállított. Míg a nagyközönség például nem is törődne azzal, ha két egyenesen álló betűsor közé egy merészen dőlt (talán mediavel kurziv) sort tenne a szedő, addig mi megbotránkozással fordulnánk el az ilyen munkáktól.

Csak például hoztam fel ezt, melyből megtudhatjuk, jobban mondva megérthetjük, hogy a mai naposság előálló előhaladást, csint, izlést nem más idézi elő, mint a szakavatott szemek bírálata és a szakpettektől való remegés.

Persze sokan tudomást sem vesznek az ilyen bírálatról. Ez szüli aztán azt a bírálaton aluli munkahalmazt, melyen nap-nap mellett van alkalmunk megbotránkozni.

Értekezésemben számtalan eredeti címet mutatok be, melyből megláthatjuk azt, hogy mit »művel« az avatatlan kéz és az a fej, mely nem gondolkozik, hanem csak kaptafamódra sablónszerűleg dolgozik. Kimutatom majd nemcsak azt, hogy amaz elválasztások helytelenek, hanem még azt is, hogy azok megbotránkoztatók és szemsértők és mindjárt az első pillanatra elárulják, hogy összetakolója sok mindenhez érthet, csak ahhoz nem, melyet jelenleg űz: a tisztességes betűrakáshoz.

De nemcsak azt mutatom ki, hogy ezek helytelenek, szemsértők, hanem azt is, hogy ezeket majd nem minden alkalommal elkerülhették volna.

A címek elhelyezése, milyen betűkből való szerdése a fődolgozok egyike, de nem tartozik értekezésem keretébe, arról nem is szólok, hanem áttérek mindjárt a tárgy valódi lényegére: a címek elválasztására.

Sok olyan címet kell szedni (és itt határozottan címnek veszem, akár valamely folyószöveg fölött van, akár pedig mint folytatólagos szöveg valamely akcidensz-munkában címkép van használva), mely egy sornál többet ad s így előáll az az eshetőség, hogy a sor végén meg kell törni egy-egy szót, hogy ezt a második vagy harmadik sorba vigyük át.

A szedő ezekre az elválasztásokra néha a legkevesebb gondot fordítja, a korrektor ezt észre sem veszi, aztán előáll olyan csúnya képe a szakavatatlanságnak, mely míg egyrészt megbotránkoztat, másrészt jogos kételyt támaszt bennünk az iránt,

hogy hát igazán nem fordítanak már semmi gondot a legfontosabb és legszembetűnőbb dolgokra és csak úgyszólván a kicsinységeket csépelik mindig és azon találnak javítani, igazítani valót?

Persze az illető szedőnek, ki ilyen csodabogarat szélnek, jobban mondva világgá ereszt, mindjárt van kifogása, csakhogy az a sajnos, hogy kifogással nem igen lehet elütni az olyan hibát, melyet már a cím szedésénél jóizlésünknel fogva is el kell kerülnünk; mert a mikép egy művelt ember társalgás közben soha sem esik olyan szélsőségekbe, mely megróvást érdemel, azonképen egy helyes és finom esztétikával, azaz nemes izléssel bíró szedő soha sem fog elkövetni olyan hibát a címek elválasztásánál, mely míg egyrészt szcemsértő, addig nevetéses is.

Sokat kutattam különféle nyomtatványok közt, hogy meggyőződjem, mennyit és hol hibáztak a címeket illetőleg; sok olyan munkát is találtam, mely magán hordja a törekvés, előrehaladás bélyegét és bizony, mondhatom, az én szememben sokat vesztett értékéből az olyan munka, mely a címsorok közt ilyen elválasztással ékeskedett: ... *ha a kitűzött időben rossz idő lenne, a mulatság a jövő vasárnap lesz megtartva.*

Meglátszott a munkán a törekvés, az izlés, az anyag modern volta, és itt van egy hiba, alapjában véve semmi, csakis esztétikailag hiba, és mégis, mennyire képes lerontani a szakavatott és szépérzékkel bíró szem előtt a munka becsét. Tehát ha mindenre lehet vigyázni, csak ilyen kicsinységekre és alapjában véve mégis csúnya hibákra ne lehetne?

A vigyázat tehát a munkák előállításánál nem-

csak a fődolog, hanem az első kellék is, mindig vigyáznunk kell, ha a sor végén valamit el kell választanunk és kombinálni, hogy vajjon nem lehetne-e ezt okkal-móddal elkerülni, mert a hibás elválasztást, és elválasztást a címeknél egyáltalán el lehet, sőt el is kell kerülni.

Példával fogom illusztrálni e dolgozatomat először azért, hogy bebizonyítsam, mikép mennyire el lehet rontani a legszebb munkát is vigyázatlanság által; másodsor meg hogy bebizonyítsam és kimutassam, hogy hol és mikép lehet elejét venni az ilyen csodabogaroknak.

Talán mondanom sem kell, hogy a példák, melyeket bemutatok, eredeti ollózások. Itt-ott a hol találtam s a hol szemembe ötlött, összeszedtem és halomba gyűjtve gyönyörködtem a felületes munka eme torzszülöttein, éppen úgy, mint gyönyörködni fognak t. olvasóim és okulva a tapasztalt hibákon, igyekeznek munkáikat olyatén módon elkészíteni, hogy ilyen esztétikai hibáktól mentesek legyenek.

Az első egy finom metszésű mediavel-betűkből szedett lap egyik cikkének címe, mely

Gyémántok a régi magyar énekekből.

címet viseli s melynek kiállítására igen sok gondot fordítanak.

Ez a cím nem egyedül áll abban a lapban, de mutatoul elég lesz belőle egy is, hogy meggyőződjünk a slendriánság kinövéséről.

Nézzük meg a címet és mondjunk bírálatot fölötte, hogy helyes vagy helytelen-e ez az elválasztás,

vagy hogy nem lehetett volna-e ezt az elválasztást ügyesen elkerülni?

Minő csúnya ez a különálló sor, mely az olvasó elébe tárja a »*kekből*«-t. Azt látjuk, hogy egy sorba nem fért volna bele az egész cím, annak okvetlenül két sornak kell lennie, akkor azt tettük volna mi, hogy így szedjük:

Gyémántok a régi magyar énekekből.

Avagy talán nem lehetett volna így szedni? Az értelme így is megmarad s a szemsértő hibát elkerülték volna. Avagy tegyük fel, hogy így szedjük:

Gyémántok a régi magyar énekekből.

Bár az első pillanatra szembeötlő, hogy a fentebbi elosztás sokkal helyesebb, de azért ez a második elosztás is jobb lett volna, mint az eredeti.

A felületes és csúnya munka egy másik példája ez:

A Budapesten 1896. évi szept. 17—20. napjain tartandó nemzetközi gazdakongresszus tervezete és tárgya.

mely egy kis brosür első oldalának a szöveg feletti címe; gyönyörködjék benne mindenki, hogy mit nem szül az, ha vagy nem tudjuk, vagy nem akarjuk tudni, hogy mit csinálunk.

A második sor, ha jól és helyesen megfigyeljük, annyira ki van verve, hogy helyes (és mert keskenyvágású betűkkel van dolgunk, egy hatodzárka a szavak közt egész tisztességesen megtette volna) beosztással az a fatális »gresszus« szórészt egész tisztességesen belement volna a sorba és hogy az első és harmadik sorban is eltüntessük azt a beosztási arányt, mely most a második sor összevonása miatt előáll, leghelyesebb lett volna a felső sorban a »17—20« mellé »-ik« szóképzőt tenni s akkor az első sor is a másodikhoz arányos beosztást kap és ehhez lehetett volna idomítani a harmadik sort is.

A következő mustra egy reklámhirdetésből való sor.

A kiállítás nagy tündéries kivilágítása.

Eltekintve attól, hogy itt ortografiai hiba is van, melyet ha kijavítunk, az a két betű, mely a sor végén van, egész szépen átjöhet a második sorba és így lett volna:

A kiállítás nagy és tündéries kivilágítása.

Igaz, hogy ha rajtunk áll, hát azokat az otromba kezeket is elhagyjuk, a minek ilyen kétsoros dolognál, már csak a szimmetria szempontjából tekintve sincs helye. De az a »ki« egyébként sem állhat meg a sor végén a címeknél, mikor azt a címet, kivált akkor, ha csak két sorból áll és a második sort csak egy szó képezi, a közepére lehetett volna zárni, éppen

úgy, mint a következő cím fogja mutatni, mely azonban eredetileg így jelent meg:

A sixtini madonna. Erzsébet királyné Deák ravatalánál. Kihallgatások a pápánál stb.

Az első és második sor botrányos elválasztás, ezt mindenki látja, holott a szakavatott kéz azt el se választja és még se lett volna több három sornál; tehát helyesebb és feltűnőbb lett volna így:

A sixtini madonna. Erzsébet királyné Deák ravatalánál. Kihallgatások a pápánál stb.

Azt hiszem, hogy a szemnek is sokkal tetszetősebb ez, mint a felső két elvágott sor.

Mintául a címek közül következők:

Egy képviselő levelei az országgyűlésről.

Gyönyörű fény-nyomatu képek, szabásrajzok, illusztrált regények, kézimunkák.

A F. M. K. E. zólyommegyei választmányának közgyűlése.

A kath. egyesületek orsz. kongresszusa.

Elfoglalhattam volna még vagy néhány tuczat ilyen csodabogárral a teret e dolgozatban, de teljesen feleslegesnek tartottam azt, mert végtére is, minden egyes hibát nem lehet példával sem megmagyarázni, sem képletesen bemutatni, e néhány czimből is meglátjuk azt, hol a hiba és hogy miképen lehetett volna azt elkerülni.

Nem elég az, ha valamit leszedünk és úgy állítjuk oda; de ha már leszedtük és a kizárásnál tapasztaljuk, hogy megakadtunk a szépérvék első stációjánál, akkor gondolkozzunk; gondolkozzunk pedig úgy, hogy se nekünk ne legyen okunk pirulni gondolkozásunk végfejeményén, se másnak ne legyen oka boszankodni és megbotráncozni gondolatunk végeredményén.

Mert nem elég az, hisz azt ezek után jól tudjuk, hogy a sort szép egyenletesen, szimmetrikusan zárjuk ki, hanem arra is figyelemmel kell lennünk, hogy a sor végén ne lőjjünk bakot az esztétika rovására és ha mégis tapasztalunk ilyent a szedésnél, inkább háromszor-négyszer változtassuk, azaz zárjuk újra ki a sort, csakhogy rendes és elfogadható legyen az minden tekintetben.

Mert furcsa az, hogy míg a síma szedésnél majdnem bakafántoskodunk és kiirtjuk a negyedik kötőjelet, addig a czimeknél holmi tatik-tetik szóképzőt engedünk átvinni és eltűrjük, hogy minden sor divizes legyen.

A gondolathán részemre kiszabott térhez mértén értekeztem a czímek elválasztásáról; rövid értekezés ez ahhoz a feltűnően nagy hibához, melyben a szak-erők legtöbbje e nemben leledzik; de e pár sorból is megtudják és megtanulják azt, a mire sokan,

igen sokan nem gondolnak és a mit még többen nem tudnak: hogy miképen kell az esztétika helyes követelményei szerint czímet elválasztani.

Első tekintetre talán csekélységnek tetszik az ilyen *kicsinyeskedés*; de ha jól felfogjuk a dolgot és gondolkozunk egy kissé, beismerjük önmagunk előtt, hogy ennek csakugyan így kell lenni és csodálkozunk rajta, miért nem csináltuk azt úgy, a hogy leghelyesebb.

Haraszti József.

Nyomdai asztalos.

Böle József

Budapest

VIII kerület, Vas-utca 7. szám.

Ajánlja magát különösen

könyvnyomdatulajdonosoknak szedőszekrények

és egyéb nyomdai berendezések elkészítésére.

Regálisok és szekrények állandóan raktáron vannak és azonnal szállíthatók. — Nyomdai szekrény- és állványjavításokat és vidéki megrendeléseket pontosan eszközöl.

EDVEZŐ FIZETÉSI * *
* * * FELTÉTELEK.

Vállalkozik
nyomdák, könyvkötészetek
teljes berendezésére.

Szolid gyártmányok.

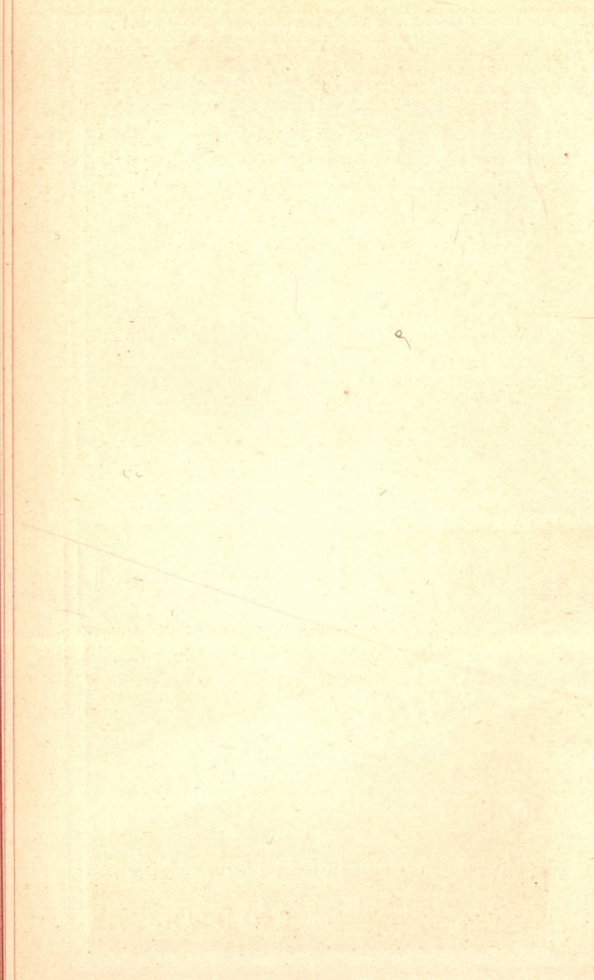
Fuchs Dávid *

Budapest

Ujvilág-u. 6.

Rő-, könyvnyomdai és könyvkötészeti
gépek és kellékek gyári raktára

Könyv- és Czimbetűk

Kedveső fizetési feltételek

— ♦ KIZÁRÁSOK.

ÉKÍTMÉNYEK. KÖRZETEK.

Új és használt gépek a legjobb híru gyárákból.

LAESSIG OSZKÁR

BÉCS, III., Custozzagasse 5. sz.

Folyton nagy raktár a legjobb anyagból készült

Modern befűkből, rézléniákból, sáfelszerelvényekből, plakátfűkből

Ajánlja magát

nyomdák teljes berendezésére.

Mintakönyv, költségelőirányzat kívánatra ingyen és bérmentve.

Betűöntőde

Galvanoplasztika

Tömöntőde

